

Píše Eva Jelínková

(E*forum, 16. 05. 2016)

Na ploše samostatných studií, byť často rozsáhlých, pojednává českoněmecký literární historik **Kurt Krolop** (25. 5. 1930 – 22. 3. 2016) zpravidla velká témata – a současně nikdy neopouští detail: komentované úryvky z dobových literárních a publicistických pramenů jsou vlastním stavebním materiálem jeho prací. Těžko bychom u něj našli tvrzení, v jehož základu by nebyl alespoň jeden doložený relevantní dobový pramen – Krolop také nikdy nepostupuje od teze k jejímu dokladování, nýbrž induktivně (příčemž literaturu předmětu zmiňuje často tehdy, je-li zapotřebí její zjištění revidovat).

V případě tzv. pražské německé literatury, která se pod organizačním i duchovním vedením Eduarda Goldstückerera postupně jako předmět výzkumu etablovala v Praze na přelomu 50. a 60. let minulého století, byly relevantní prameny do značné míry velkou neznámou (k dispozici bylo třeba Eisnerovo syntetizující pojednání z Československé vlastivědy, ale dílčí studie a analýzy k jednotlivým autorům, periodikům, kulturním spolkům, sociálním a národnostním poměrům v Praze atd. nikoli). Kurt Krolop za svého prvního pražského pobytu v letech 1957–1962 shromáždil a ve svých studiích posléze zprostředkoval materiál, který se dnes ukazuje jako unikátní: básnické sbírky, romány, antologie, ale i různé příležitostné publikace a zvláště články v německy psaných periodikách z prvních čtyřiceti let 20. století (o starších nemluvě) jsou dnes – i v Praze – z velké části dostupné jen velmi obtížně anebo vůbec. Nebýt Kurta Krolopa, možná by se o existenci řady z nich, a tudíž ani o roli jejich aktérů v tehdejším kulturním životě dodnes vůbec (nebo přinejmenším tolik) nevědělo.

Je pozoruhodné, s jakou rychlostí a důkladností Krolop materiál obsáhl – a vyhodnotil. Jeho první studie publikované v 60. letech v pražských odborných časopisech *Philologica Pragensia* a *Germanistica Pragensia* – spolu s fundamentálním pojednáním *Ke vzniku a historii pražské německé literatury „expresionistického desetiletí“* (z roku 1965, publikováno 1967 ve sborníku *Weltfreunde*) – rozvrhly v plné extenzi půdorys, který bylo v dalších letech a desetiletích možno již „jen“ rozkreslovat v detailním pohledu. Tento pohyb není charakteristický jen pro germanistická bádání Krolopových následovníků, ale i jeho vlastní studie. Nejde však o přidávání dalších střípků do již hotové formy otázek a hypotéz, nýbrž o vydávání se po cestách otázek nových, dosud nenastolených. Jestliže je například předmětem rané studie *Manifest „pražské školy“* (1964) utváření duchovního pouta mladých pražských německých autorů (Werfela, Broda ad.) ve vědomém vymezení se vůči generaci otců s jejich poněkud alibistickým lpěním na tradici, vyprázdněném humanismu a odumírající podstatě liberalismu – soustředí se *Poukaz na zapadlou anketu „Proč jste opustil Prahu?“* (1966) nad zčásti shodným materiálem na národnostní, hospodářské a sociální poměry v Praze před a po vzniku Československa a s nimi spjaté odchody Gustava Meyrinka, Franze Werfela,

Paula Kornfelda a Ernsta Weiße z města (ale také sublimaci zjištěných motivů v prózách neodcházejícího Franze Kafky).

Aniž by opomenul podat nárys kulturně-společenského kontextu Čech, Moravy i Vídně, podniká pak Kurt Krolop ve své disertaci o *Ludwigu Winderovi* (1967, tiskem 2015 – práci se bude věnovat příští česko-německé echo) hloubkovou sondu do díla a působení jednoho vybraného autora. Na dráze výzkumů pražské německé literatury mu však brzy „byla ukradena cenná badatelská léta“, jak poznamenal v rozhovoru s Peterem Becherem pro *Stifter-Jahrbuch* 2006. Po zrušení samostatného oddělení pro pražskou německou literaturu při Ústavu jazyků a literatur ČSAV, jež od začátku roku 1968 vedl, a vynuceném návratu do NDR po rozjezdu československé normalizace, se Krolop obrátil k literatuře německé klasiky a romantismu (v následujících desetiletích vyšlo v Československu několik jeho doslovů v odeonských edicích Novalise, Tiecka, Hoffmanna, Bonaventury či korespondence Goetha a Schillera) – a zintenzivnil svůj zájem o dílo Karla Krause. K tématu německy psané literatury z českých zemí se vrátil v roce 1983 studií o „*Pražském dědictví*“ a „*rakouství*“. Možná až příliš ambiciózně založené pojednání o vztahu několika generací německy píšících autorů z Prahy a českých zemí k rakouské monarchii (resp. pojednání o průběžně, již od Rilka zjišťované absenci rámce rakouské literatury jakožto sebeidentifikačního prvku) je motivováno problematičností literárněhistorického zařazování této literatury do různých národně určených konceptů literárních dějin. V souvislosti s generací Pražského kruhu tu Krolop rozpracovává témata židovské emancipace, asimilace a antisemitismu (a upřesňuje poměry v pražské německé enklávě na pozadí Eisnerových tezí o trojím ghettu a v konfrontaci s výraznými protižidovskými a protiněmeckými projevy prostředí českého).

V Krolopových člancích a studiích z pozdějších let, ať už jsou věnovány stálíci autorova zájmu Karlu Krausovi či opět německým autorům z českých zemí, je nápadné stále častější prozkoumávání českého literárního kontextu a pochopitelně také vzájemných interakcí. Zatímco v *Manifestu „pražské školy“* – jehož téma duchovního zrání mladé generace je rozvíjeno na pozadí článku Franze Werfela publikovaného u příležitosti české inscenace Wedekindovy *Lulu* v roce 1914 – převažuje ještě výlučně germanistická perspektiva a studie se omezuje na jediný český dobový ohlas, představuje soubor reakcí českých publicistů na Werfelovu glosu v navazující, o třicet let pozdější studii vlastní těžiště článku („*My však chceme mít na Praze opět podíl*“, 1995). Česká témata se ovšem u Krolopa neobjevují teprve v osmdesátých letech, jsou integrální součástí již jeho vědeckých začátků: Karlu Čapkovi věnoval autor první článek již v roce 1966. V koncizním textu citujícím v názvu Čapkovu mločí hymnu „*Solche Erfolge erreichen nur deutsche Molche*“ (text dnes přinášíme v originální verzi i překladu v rubrice [Napsali](#)) naznačil, že recepce krausovských satirických citátů nespočívá u Karla Čapka pouze v obdivné reflexi, ale nadto i ve schopnosti tvůrčím způsobem je využít a dále rozvíjet ve svém díle – neboli je do tohoto díla tvořivě „vpravit“ („*einschöpfen*“, jak říkal Karl Kraus).

S tématy relevantními pro literárněvědnou bohemistiku či dosud neetablovaný obor

germanobohemistiky vystupuje Kurt Krolop častěji od konce 80. let: *Češi u Karla Krause – Karl Kraus u Čechů* (1988) navrhuje v závěru k dalšímu prozkoumání recepce Krausova díla v českém prostředí několik dalších dílčích témat, a tyto hozené rukavice vzápětí zvedá – Krolop: studie *Přítakávač a odmítač* představuje Karla Krause a Jaroslava Haška jako tvůrce „komplementárních satir na světovou válku“ (1989), článek k poctě Pavla Trosta se zabývá – v konfrontaci opět s Krausem – povahou Poláčkova boje proti frázi (1996), přednáška *Karel Čapek: „Karl Kraus jako učitel* (1989) objevuje další Čapkův text, v němž se obrází s Krausem „společný rys ‚morálně filologický‘, zaostřený a školený pohled, který s neomylnou jistotou najde v nepřehledném oceánu potíštěného papíru právě tu kapku, v níž jsou symptomatické příznaky budoucí potopy“ (tou kapkou je konkrétně Čapkem citovaný titulek zprávy „V Českých Budějovicích utraceno 5000 koček“).

Tyto i další Krolopovy články vnášejí do bohemistických výzkumů obohacující komparatistickou perspektivu – a vynášejí na světlo často dosud nepovšimnuté texty. *Výzva k usebrání v hodině dvanácté* (1992) přibližuje mj. spolupráci F. X. Šaldy s německy psaným časopisem *Der Philosemit* a Krolopova vůbec poslední větší studie (2011) je věnována Šaldovým a Fischerovým reflexím literárněhistorických konceptů Augusta Sauera a Josefa Nadlera. Bohemistika Krolopovy nálezy často přecházela. V – česky přednesené – čapkovské přednášce na mezinárodní konferenci v Dobříši v roce 1988 se Kurt Krolop (po více než dvaceti letech) podrobně vrátil k Čapkově příspěvku pro narozeninový sborník *Stimmen über Karl Kraus zum 60. Geburtstag* (1934) – a musel konstatovat, že navzdory článku „*Solche Erfolge erreichen nur deutsche Molche*“ z roku 1966 a vytrvale obnovovaným odkazům v pozdějších studiích i navzdory přetisku českého originálu v krausovském překladovém výboru *Soudím živé i mrtvé* (1974, 1984, znovu 1990) nebyla tato Čapkova glosa převzata do 19. svazku Spisů Karla Čapka (*O umění a kultuře III*, 1986). Krolop tuto skutečnost právem vykládá jako známku „bohužel ne ojedinělého komunikačního deficitu v oblasti tzv. germanoslavic“. Patrně teprve na základě Krolopova vystoupení ve výlučném prostředí bohemistů byl text – ovšem s chybami – zařazen do svazku šestnáctého (*Od člověka k člověku III*, 1991) a především také zaznamenán v *Bibliografii Karla Čapka* (1990; o tom, že tam byl záznam vpraven na poslední chvíli, svědčí jeho přílepkový statut: namísto samostatného čísla dostal přiděleno jen malé „a“ za číslem položky předchozí).

Podobné poukazy na drobné, ale podstatné mezery v sebraných spisech či bibliografických soupisech doprovázejí Krolopovy výzkumy takřka pravidelně. Teprve díky jeho přehledu *Příspěvků Roberta Musila v pražských novinách* (1964, jde o jednu z vůbec prvních Krolopových publikovaných studií) si vydavatelé Musilova díla zásadně doplnili jednu ne nevýznamnou kapitolu Rakušanova publicistického působení; podobně tomu bylo u *Glosy k wedekindovské slavnosti* Franze Werfela, otištěné v *Prager Tagblattu* roku 1914, již Krolop (rovněž v roce 1964) doporučil zařadit vydavateli Werfelových spisů. Krolop však neobjevoval jen zapadlé příspěvky velkých autorů, ale autory jako takové – vedle později pojednaného, a dnes tedy již známějšího pražsko-berlínského filozofa Maxe Steinera upozornil například na redaktora *Prager*

Tagblattu Ludwiga Steinera nebo šéfredaktora časopisu *Der Philosemit* Arthura Hellera. Jestliže později nad jmenným rejstříkem k časopisu *Die Fackel* bez komentáře cituje poznámku u Poláček, Karel: „K datu dokončení čistopisu nebyla zjištěna žádná přesnější data“ (rejstřík byl vydán knižně roku 1977!), stojí před čtenářem zvláštní typus ironického krolopovského citátu, jenž odhaluje neudržitelnost badatelského horizontu sahajícího jen k okraji vlastního pracovního stolu.

Krolopova znalost dobové pražské, vídeňské i berlínské literární krajiny kombinovaná s ochotou neúnavně vypisovat řadu zdánlivě okrajových jevů a údajů tak přecho často vyjevuje limity výsledků mnohaletých literárněhistorických bádání a týmových edičních projektů, realizovaných za zcela jiných institucionálních podmínek, než ve kterých pracoval on. Solitérem byl z donucení, ale při pohledu zpět patrně i svým založením. Jeho klidná koncentrace na detail vyjevuje nejen nesamozřejmost a principiální neuzavřenost pramenné základny jako velkého rizika výzkumů, ale dokládá rovněž nekončící možnosti tázání a hledání odpovědí. Jemu vlastní ironický nadhled a odpor ke všemu simplifikujícímu a rychle hotovému ukazují literaturu a kulturu na českém území před druhou světovou válkou jako otevřenou situaci mnoha vztahů, interakcí a snah, v níž lze dodnes – v českém i německém jazyce – nalézat a poznávat nedocenitelné intelektuální plody.

www.ipsl.cz